

14. Філософія: короткий виклад: навч. посіб. / Сергій Щерба [та ін.]; за ред. Сергія Щерби. Київ: Кондор, 2003. 349 с.

Неоніла ЮЗВИШИН,
викладач-методист Тереховлянського
фахового коледжу культури і мистецтв
Тереховля, Україна
neonillajuzwyszyn@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

***Анотація.** Становлення України як самостійної держави неможливе без розбудови власної системи освіти, її реформування, визначення та конкретизації всіх освітніх та виховних завдань - як стратегічних, так і першочергових у глобалізованому просторі.*

Саме бачення цих завдань та шляхів їх реалізації може забезпечити докорінне відродження і розвиток інтелектуальних та духовних сил українського народу. Головним чинником національного відродження, а саме післявоєнного відновлення, має стати національна система виховання - історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, обрядів та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь відповідно до природно історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

***Ключові слова:** духовність, духовна культура, соціально-політичні аспекти, формування духовної культури.*

У Концепції національної системи виховання України наголошується, що саме правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, суверенну індивідуальність, яка цінує свою громадянську, національну і особисту гідність, совість і честь. Національне виховання створює умови для найповнішого врахування природних задатків, формування національного складу психіки, національного характеру, способу мислення і відчуття дітей.

Наукова розвідка акцентує увагу на систематичне й цілеспрямоване виховання національної свідомості й самосвідомості, - формування національного типу особистості, що забезпечує духовну єдність поколінь, наступність національної культури та збереження нації.

Основним центром національного виховання виступають загальнолюдські духовно-моральні цінності, які знаходять своє відображення в знаннях про світ, та національну, духовну та матеріальну культуру. І тут важливо усвідомити, що

національне і загальнолюдське — це не альтернативні поняття, а дві взаємопроникаючі сторони процесу виховання як суспільного явища, адже загальнолюдське завжди складається з певних компонентів національного як і соціально-політичного.

Вагомий внесок у справу національного відродження має зробити педагогічна наука, яка, з одного боку, завжди була і залишається провідником суспільства в галузі освіти та виховання, а з іншого, формує педагогічні кадри, які мають забезпечити докорінне оновлення сучасної школи на засадах широкого використання національних цінностей, традицій, звичаїв, національної педагогічної спадщини. І тут цілком слушно постає питання про те, що потрібно зробити, щоб сьогодні випускник будь-якого навчального закладу відповідав еталонів носія і провідника національного відродження, здатного до жертвовної праці на ниві виховання підростаючого покоління, формування патріота і громадянина своєї країни» [1].

Становленню такого педагога можуть сприяти українознавчі та культурно-мистецькі дисципліни (історія України, народознавство, українська мова, література, музичне мистецтво, візуальні види мистецтв). Саме ці дисципліни мають стати основними методологічними курсами в навчальній системі, незалежно від профілю навчального закладу. Вони мають сприяти подоланню у майбутніх спеціалістів комплексу національного нігілізму та відступництва від всього національного, що десятиліттями насаджувалось попередньою системою виховання і, безумовно, принесло свої наслідки.

На сьогодні, та ще й у часі війни з російським агресором, стали помітними певні позитивні зрушення у справі відродження, пошанування, виведення із небуття, національної системи виховання. Серед нашої шкільної та і студентської молоді спостерігається явище національного нігілізму, що виникло як реакція на довгі роки національного гніту в умовах політичного і культурного гноблення з боку інших держав, підживлюючись згодом політикою фактичного національного нігілізму по відношенню до народів колишнього Союзу РСР. Національний нігілізм обумовлюється дією тих же спільних об'єктивних причин та умов, реакція на які не є адекватною, впливаючи на поведінку тієї чи іншої особи, втілюючись в той чи інший стереотип.

Це - своєрідна експлуатація національного страху, який каталізується не лише в шовіністичний бік, але й в бік національної неповноцінності.

Держава ж сприяла агресивному відчуженню національно-культурних цінностей, культурних традицій, що склалися віками. Процес деградації суспільства в цілому породив своєрідний тип особи - «гомо советікус», — атрибутними ознаками якого стали низький культурний рівень, національна байдужість чи зверхність. На практиці це проявилось у зневажливому ставленні до етнічної специфіки різних жанрів та видів мистецтва, в менторських повчаннях партійно-державними чиновниками діячів культури відносно того, «що потрібно радянському народові». Все це відображало агресивно-негативне ставлення «класово-пролетарської культури» до свого міфічного національно-безкласового антиподу [2, с. 89].

Треба також звернути увагу і на унікальність етнічного складу колишнього СРСР: домінування та переважаюча чисельність російського етносу перед будь-яким етносом окремо. Ця особливість була вміло використана тоталітарно-

бюрократичною верхівкою, всією центрально- управлінською структурою для російськомовного самовідновлення: постійного, оспівування російської культури як найбільш розвинутої та сильної, що зробила найбільший внесок у світову цивілізацію, насадження обов'язковості вивчення та викладання російської мови в усіх національних школах, вузах та університетах, включення в систему освіти вивчення історії СРСР в основному як історії російської держави та – все це не могло в кінцевому рахунку не сформувати у певних кіл російського населення комплексу етнічного чванства, з одного боку, і комплексу вторинності в «іннонаціоналів», з другого. Не випадково, що потоки російських мігрантів в національні республіки вважають не потрібним знання мови місцевого населення, особливостей його життєдіяльності. Сам же природній історичний процес взаємозв'язку та взаємозбагачення національних культур перетворився в могутній тиск однієї культури на іншу, руйнування традиційно-етнічних структур більш «слабких» культур.

На функціонування феномену національного нігілізму не могла не вплинути ідея «однобічного інтернаціоналізму», космополітизму, коли всіляко підтримувалась зверхність бюрократії, зокрема національної, пригнічувалась патріотична та національна гордість, насаджувалось у свідомість трудящих почуття страху перед всевладною командно-адміністративною системою, порушувались принципи рівноправ'я між представниками різних націй і народностей.

Слід враховувати й те, що в країні довгий час виховувався нігілізм до минулого, рідної культури як до чогось нижчосортного, хуторянського. Рідні святині відсувались на другий план згідно «залишкового принципу».

Древня і не дуже древня історія українського народу фактично була історією великодержавницького тиску, спрямованого на асиміляцію його як окремої нації.

«Пропащим часом» назвав М. Драгоманов перебування України в складі Росії, адже саме російська монархія розтоптала українську демократію, як у XV столітті дощенту спалила в прямому й переносному сенсі єдинокровну Новгородську вічну державу. І. Франко наголошує на «патріотичній зраді», - удаваному відступництві з тим, щоб украстися до ворога в довір'я. На його думку, «патріотична зрада» попри свій національний пафос отруйна для нації.

У певному сенсі «патріотична зрада» становить для нації чи не більшу загрозу, ніж «національне відступництво», оскільки друга (відпадання індивідів від спільноти) несе з собою небезпеку «обміління», чисельного прорідження, але не якісного переродження, тоді як перша «отруєє спільноту, підточує, розкладає її з середини» [2].

Як слушно пише Л. Костенко, культура українського народу - серцевина, ядро, душа, серце східного слов'янства - протягом своєї тисячолітньої історії тисячі разів піддавалася смертельній загрозі – від «стихійних» до планових і ретельно здійснюваних руйнацій до викрадання та зухвалого привласнювання скарбів, шедеврів і талантів, від безапеляційних заборон усього українського, безкарних порушень духовної стабільності народу до рясних нагород за успіхи в «гармонізації», русифікаторстві й ополяченні нації [1, с.445-520].

Заблокованість нашої духовної культури – складна, багатоступенева вона існує на рівнях видимих і невидимих.

Щоб перебороти всі ці негативні тенденції, які довгі роки визначали національно-культурне обличчя українського громадянина потрібний цілеспрямований, систематичний, регульований виховний процес, що має на меті утвердження у свідомості нації, народу етнічної культурної, мовної єдності, своєї національної неповторності, вагомості багатих національних ресурсів.

Потрібна система національного виховання, яка може впливати на весь процес діяльності людей даної нації, на формування особистості як суб'єкта національної свідомості, національної культури. Національне виховання – не лише засіб «самозбереження» нації, воно також є ідейною силою зростання національної самосвідомості, загартування національного характеру, національних почуттів, національної психології. Нації стають вселюдськими саме тоді, коли вони по-справжньому національні.

Національне виховання має сприяти всебічному піднесенню національної самосвідомості, формуванню сукупності уявлень про власну націю, її самобутність, історичний шлях, місце серед інших етносів (націй).

Проблеми національної культури, національних звичаїв, традицій, психології тощо є власне національними проблемами, в той час як економічні, екологічні, та інші проблеми лише виступають у національній оболонці і суттєво впливають на національну сферу.

Національна культура поряд з національними інтересами і потребами є вкрай важливими політичними та духовно-моральними цінностями, які поряд з національним обов'язком особи, колективу, народу мають входити в загальну систему соціальних цінностей. Зрештою, всі форми суспільної свідомості – політика, право, мистецтво та філософія - мають органічно включати в свій зміст національне, його ідеї та принципи.

Висновки. Отже, зазначимо, що національне виховання є сукупність прийомів, форм та засобів впливу на громадян країни, застосовуваних з метою перетворити національні цінності з ідеалу мислителів та поглядів української інтелігенції в ідейні переконання та норми моральної поведінки всіх членів суспільства, тобто перевести національне із сфери суто теоретичної свідомості у практичну свідомість багатомільйонних мас, в живу, функціонуючу свідомість як один із важливих орієнтирів у виробленні суспільної думки. Це – підхід до процесу культурної творчості як до важливого засобу формування особистості, культури і духу. Виховуючи національно свідомих громадян, не можна не враховувати й того, що ми робимо дуже важливі кроки по незвіданій дорозі, не маючи достатнього досвіду державотворення, знекровлені сторіччями колоніальної залежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етнографія України: Навч. посібник /За ред. С. А. Макарчука – Львів: Світ, 1994.- 520с.
2. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.А. та ін. Виховання громадянина: психологічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. – К.; Інститут змісту і методів навчання, 1997. С.89-90.